

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 29.

N:o 29.

Ank. till Riksd. kansli den 6 maj 1895, kl. 4 e. m.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7,
i anledning af tvenne motioner, angående åtgärder
för förbättring af de hygieniska förhållandena vid
rikets folk- och småskolor.*

Till utskottet har Andra Kammaren remitterat tvenne motioner, som åsyfta förbättring af de hygieniska förhållandena vid rikets folk- och småskolor, nemligen:

1:o) Herr C. Wallis motion, n:o 172, i hvilken hemställes, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att helsö-vårdslära med särskild hänsyn till skolhygien måtte som läroämne blifva införd vid folkskolelärare- och lärarinneseminarierna i riket».

Till stöd för detta förslag åberopar motionären, att i de nämnda läroanstalterna för närvarande ingen som helst undervisning lemnas i skolhygien.

Enligt Kongl. Maj:ts kungörelse den 20 december 1894 angående förändrad lydelse af vissa paragrafer i nådiga stadgan för folkskolelärare- och lärarinneseminarierna i riket den 29 januari 1886 inginge i lärokursen i ämnet naturkunnighet under första läsåret en »framställning af människokroppens byggnad, lifsyttringar och vård», och utgjorde en sådan elementär

kurs i fysiologi och helsolära för närvarande det enda, som i detta viktiga ämne vid dessa läroanstalter inhemtades. Att i en sådan elementär kurs någon plats ej kunde förefinnas för en framställning af nutidens skolhygien, fölle af sig sjelft, och icke heller inrymdes en sådan undervisning enligt åberopade stadga i det läroämne, pedagogik och metodik, under hvilket skolhygienien äfven kunde hafva blifvit inbegripen. Häraf framginge alltså, att eleverna i dessa läroanstalter för närvarande vore i saknad af undervisning i detta för skolans rätta vård ytterst viktiga läroämne.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolelärareförening hade 1888 föranstaltat en hygienisk undersökning af våra folkskolor genom att till lärarne vid alla rikets folkskolor utsända frågoformulär angående de viktigaste af de förhållanden, som röra skolans hygien. Svar hade ingått från mer än 1,400 folkskolor, och detta vidlyftiga material föreläge nu bearbetadt i ett arbete, som just vid tiden för motionens afgifvande lemnat pressen. Detta arbete utgjorde den första tillnärmelsevis rigtiga framställning af vår folkskolas nuvarande hygieniska tillstånd.

Anförda undersökningar hade visat, att i afseende å belysning, ventilation, uppvärmning och renhållning m. m. det hygieniska tillståndet i landsbygdens skolor lemnade mycket öfrigt att önska.

Detta bestyrktes ock af folkskoleinspektörernas år 1894 utgifna berättelser om folkskolorna i riket för åren 1887—1892.

Då det nu syntes motionären vara uppenbart, att, när staten pålägger hela det uppväxande släktet obligatorisk skolgång under en följd af år, den äfven borde göra sitt bästa, att skolgången ej måtte lända denna ungdom till men i afseende på helsan, och då all erfarenhet till fyllest hade bevisat, att bristfälliga anordningar med afseende på skolhygienien inverkade menligt på lärjungarnes helsa, så blefve den nödvändiga följden af kunskapen om såväl nämnda undersökningars resultat som om folkskoleinspektörernas berättelser den, att en liflig önskan uppstått att, så godt omständigheterna det medgäfve, råda bot för de hygieniska missförhållandena i våra folkskolor.

Af de många förslag, som i detta syfte kunnat framställas, hade motionären funnit *ett* särskildt beaktansvärdt, dels emedan dess förverkligande vore förenadt med så ringa kostnad, dels emedan det utan tvifvel komme att hafva till följd, att en väsentlig förbättring af folkskolans hygieniska tillstånd åvägabringades, *och detta till och med oafsedt, om förbättringar i skolornas byggnader och utrustning vidtoges.* Detta förslag ginge ut på

införandet af skolhygien såsom läroämne i våra folkskolelärare- och lärarinne-seminarier.

Att den hygieniska omvårdnaden om skolorna vore så bristfällig berodde nemligen till väsentlig grad derpå, att folkskolelärarecorpsets medlemmar oftast icke egde de kunskaper i skolhygien, hvilka *dels* skulle hos dem väcka och underhålla ett lefvande intresse och nit för denna omvårdnad, *dels* ock vore nödvändiga för det rätta handhafvandet af densamma. Detta intresse för skolans helsovård och denna sakkunskap kunde endast erhållas genom undervisning i skolhygien. I detta sammanhang ville motionären äfven påpeka den för öfrigt sjelfklara stora betydelsen af skolhygien särskildt för lärarne, för deras helsa och arbetsförmåga.

Mot förslaget att införa skolhygien såsom läroämne i våra folkskolelärare-seminarier skulle till äfventyrs kunna invändas, att detsamma kunde synas obehöfligt, då ju ej lärarne vid statens allmänna läroverk erhöle en sådan undervisning. Häremot påpekar motionären, dels att mångfaldiga gånger vid såväl lärare- som läkaremöten allmänt framhållits önskvärdheten deraf, att lärarne vid sådana läroverk erhöle en dylik undervisning, dels ock att, då af påtagliga skäl folkskolorna arbeta under långt ogynnsammare hygieniska förhållanden än de allmänna läroverken, en sådan undervisning i främsta rummet borde komma folkskolelärarecorpsets till del.

Mot förslaget kunde måhända ock göras den invändningen, att det blefve svårt att vid folkskolelärareseminarierna åvägabringa en duglig sådan undervisning. Häremot erinrar emellertid motionären, att, sedan i den nuvarande läkarebildningen hygien ingår såsom undervisningsämne, någon svårighet att erhålla dugliga lärare i ämnet ej torde förefinnas, detta så mycket mindre som alla våra folkskolelärareseminarier äro (med undantag af ett enda) förlagda till städer, i hvilka förste provinsialläkare, således i ämnet speciellt sakkunniga personer, äro stationerade. Ej heller torde, om staten inför detta läroämne vid folkskolelärareseminarierna, någon som helst svårighet förefinnas att erhålla af sakkunniga författad lärobok i ämnet, särskildt afsedd för den kurs, som kan befinnas lämplig.

2:o) Herr *A. Olssons* i Mårdäng motion, n:o 180, i hvilken med anledning af nyss refererade motion samt den af herr Wallis verkställda hygieniska undersökningen äfvensom de senast utgifna folkskoleinspektörsberättelserna föreslås,

»att Riksdagen måtte i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla om åtgärders vidtagande för afhjelpande af de hygieniska missförhållandena vid folk- och småskolorna i riket».

Motionären anser i likhet med herr Wallis, att något bör göras för afhjelpande af de svåra missförhållanden i förevarande hänseende, som obestriddligen förefinnas i ett stort antal skolor. Han är emellertid tveksam, huruvida det af herr Wallis framställda förslaget är å ena sidan det lämpligaste och å andra sidan tillfyllestgörande.

Det synes motionären icke fullt lämpligt, att staten skulle genom att lemna den blifvande folkskoleläraren undervisning i skolhygien åtminstone indirekt pålägga lärarecorpsen en skyldighet, som skulle för många medföra endast obehag.

Då enligt motionärens förmenande de öfverklagade missförhållandena bero derpå, att de myndigheter och personer, hvilka enligt gällande helsovårdsstadga hafva sig anförtrodt att vårda hygienien inom alla områden, icke alltid och allestädes fullgjort sina skyldigheter, och då motionären håller före, att t. ex. provinsialläkarne äro både kompetenta och pligtiga att gripa in på detta område, synes det honom, som om det åsyftade målet säkrast vunnes, om Riksdagen fäste Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på förhållandena, och Kongl. Maj:t, om så ansåges nödvändigt, meddelade lämpliga föreskrifter utöfver dem, som redan finnas.

Om landsortskommunernas »helsovårdsnämnder» erhöle en kraftig påminnelse om hvad dem enligt helsovårdsstadgan åläge, torde den — slutar motionären — ej heller skada, utan tvärtom gagna saken.

Då utskottet nu går att i ett sammanhang yttra sig öfver de föreliggande två motionerna, vill utskottet till en början framhålla, att det i likhet med motionärerna finner åtgärder behöfliga för en förbättring af de hygieniska förhållandena vid rikets folk- och småskolor. Den af professor C. Wallis på uppdrag af Sveriges allmänna folkskolelärareförening utarbetade redogörelsen för »Helsovårdsförhållanden vid svenska folk- och småskolor» — hvilken redogörelse varit för utskottet tillgänglig — synes till fullo ådagalägga, att åtskilliga ganska svåra brister föreligga på detta område, brister, som borde i möjligaste mån afhjelpas.

Om lämpligaste sättet härför kunna emellertid meningarne vara delade.

Herr Olsson föreslår helt allmänt, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t »anhålla om åtgärders vidtagande för afhjelpande af de hygieniska

missförhållandena vid folk- och småskolorna i riket». Att skriva i så allmänna och sväfvande ordalag, förefaller utskottet ej lämpligt. Det riktigaste torde vara, att, om Riksdagen skall fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på denna angelägenhet, Riksdagen då ock angifver några bestämda åtgärder, som böra vidtagas.

Herr Wallis har i sin motion fäst uppmärksamheten uteslutande på en dylik åtgärd, nemligen införande af skolhygien som läroämne vid folkskolelärareseminarierna.

Utskottet finner förslaget härom mycket beaktansvärdt och kan ingalunda medgifva, att dess genomförande skulle blifva en ny börda för läraren. Det skulle i stället gifva honom större *förmåga* att uppfylla en skyldighet, som han redan har och som utgör en väsentlig del af hans åtagna kall.

På en stor del af de skolhygieniska förhållandena kan läraren, i fall han nemligen har god vilja och någon fackkunskap i ämnet, utöfva ett omedelbart inflytande.

Hit hör först och främst det mesta af hvad man kallar *undervisningens hygien*, d. v. s. bedömandet ur helsovårdssynpunkt af olika slags undervisningsmedel och undervisningsmetoder (exempelvis i ritning, skrifning, handarbete o. s. v.).

För det andra äro äfven i fråga om de mera *yttre anordningarne* vid skolan lärarens egna åtgöranden af den allra största betydelse. Huru förträffliga dessa yttre anordningar än kunna vara, beror dock deras verkan väsentligen af deras skötsel, och är läraren på förevarande område icke insigtsfull, så blir icke heller skötseln insigtsfull.

För det tredje skulle skolhygienisk bildning hos läraren obestriddligen blifva till stort gagn för de lokala skolmyndigheterna. Klart är, att om skolråden märkte, att de i läraren hade en förståndig och intresserad rådgifvare, hvilken kunde hjälpa dem att med samma eller mindre kostnad åstadkomma något väsentligen bättre än eljest blefve fallet, så skulle de nog äfven i allmänhet begagna sig häraf, och man skulle ej så ofta som hittills varit händelsen nödgas bevittna, hurusom stora skolhusbyggnader och andra anordningar komma till stånd, hvilka trots all sin dyrhet visa sig för sitt ändamål synnerligen olämpliga, och detta ej sällan blott af den orsak, att ingen sakkunnig blifvit rådfrågad. Den samverkan, som redan nu — äfven i skolhygieniska frågor — eger rum mellan skolråd och lärarepersonal, genom de påbjudna öfverläggningarna dem emellan, skulle då ock helt visst blifva mera fruktbarande.

Såväl lärjungarne som läraren sjelf och icke minst församlingarna skulle alltså hafva fördel af att läraren erhöles i någon mån vidgade kunskaper på det skolhygieniska området.

Med en dylik uppfattning angående betydelsen af skolhygienisk bildning hos lärarecorpsen kan utskottet icke annat än instämma i det önskemålet, att vid folkskoleläreseminarierna särskild uppmärksamhet måtte ägnas åt skolhygien.

Då emellertid en motion, lika lydande med den af herr Wallis väckta, redan blifvit afslagen af Första Kammaren, så att någon skrifvelse härom ej i år kan komma till stånd, och då dessutom båda de till utskottet hänvisade motionerna framkommit så sent, att en mera mångsidig utredning af ärendet ej kunnat medhinnas, anser utskottet det lämpligast, att icke heller Andra Kammaren denna gång bestämdt uttalar sig för den ena eller den andra åtgärden.

Förslag i samma riktning torde nog återkomma vid en följande riksdag, och om detta sker något tidigare än i år, kan då tillfälle erbjudas att taga i närmare öfvervägande såväl lämpligheten af skolhygienens införande såsom läroämne vid folkskoleläreseminarierna som ock hvilka andra åtgärder må anses behöfliga och lämpliga för förbättring af de hygieniska förhållandena vid rikets folk- och småskolor.

I frågans nuvarande läge föranlåtes alltså utskottet hemställa,

- 1:o) att herr Wallis förevarande motion icke må föranleda till någon kammarens åtgärd;
- 2:o) att icke heller den af herr Olsson väckta motionen må till någon kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 maj 1895.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.

Reservation vid punkten 2:o): af herr *A. Olsson* i Mårdäng.